د پښتونخوا مقدمه

علمي او تاريخي منظرنامه

پروفېسر عالمزېب خټک

نوره واړه پښتونخوا په ځائے مېشته ده
خو يو زۀ دې زمانې پکښې منصور کړم

د پښتونخوا قوم پرست مشران مطالبه کوي چې د هغوي د صوبې نوم پښتونخوا دې بحال کړے شي نو سياسي مخالفين رنګ رنګ خبرې شروع کړي. يوه خاص طبقه چې د نصابي کتابونو او د ابلاغ عامه په ذريعه ورته دا زوت کړے شوي دي چې د قومونو وجود د وطن په حواله نۀ د مذهب په حواله دے. هغوي د پښتون قوم د وجود نه د انکار په بنياد د دوي د وطن په داسې نامه هم اعتراض کوي چې د پښتون قوم پېژندګلو ترې جوتېږي، دا خلق دا نامه (پښتونخوا) د پښتون قوم پرسته مشرانو سياستدانانو ذهني اختراع ګڼي. ځکه نو دا نامه دوي ته هډو منظوره نۀ ده البته ځنې نورې نامې ضرور تجويز کوي ولې چې تر دې خو هغوي هم دا مني چې د شمال مغربي سرحدي صوبې دا نامه دې صوبې له پېرنګيانو ورکړې وه، ځکه نو کله اباسين تجويز کوي کله خيبر او کله د اسلام اباد په طرز اسلامستان. په قرآن پاک کښې د الله تعالي فرمان دے چې "خلقو مونږ تاسو د يو سړي او يوې ښځې نه پېدا کړي يئ او بيا مو ستاسو قومونه او وروروليۍ جوړې کړې چې تاسو يو بل وپېژنئ". د سورتِ حجرات د دې ايت مبارک په تفسير کښې مولانا مودودي صاحب خپل تفسير تفهيم القرآن کښې ليکي چې د نسل زياتېدو سره دا ضروري وه چې بې شماره خاندانونه جوړ شي او بيا د خاندانونو ځنې قبيلې او قومونه په وجود کښې راشي داسې د زمکې په مختلفو خطو کښې د ابادېدو نه پس به رنګونه، خدوخال، ژبې او د استوګنې طور طريقې هم ارومرو مختلفې کېدې او د يوې خطې اوسېدونکي به يو تر بله نزدې کېدل او د لرې پرتو خطو استوګنو له به لرې کېدل وو. د دې ايت مبارک د تشريح نه د مولانا صاحب خبره ښېخي واضحېږي چې قوميت فطري دے او الله تعالي

يوه خاص طبقه چې د نصابي کتابونو او د ابلاغ عامه په ذريعه ورته دا زوت کړے شوي دي چې د قومونو وجود د وطن په حواله نۀ د مذهب په حواله دے. هغوي د پښتون قوم د وجود نه د انکار په بنياد د دوي د وطن په داسې نامه هم اعتراض کوي چې د پښتون قوم پېژندګلو ترې جوتېږي

قومونو لره جداجدا شناخت ورکړې دے او دا ټول قومونه خپل امتيازي خاصيتونه د خپلې خطې يا زمکې نه اخلي.

مولانا صاحب دا حقيقت هم مني او په دې بنياد د ښکته پورته او شريف او کمينه او برتر او کمتر د امتيازاتو د جوړښت مخالفت هم کوي. خبره بېخي صفا ده دا اخري ذکر شوي امتيازات قوم پرستي نۀ ده، بلکې فسطائيت دے او کۀ څوک قوم پرست د دې دعوي کوي نو غلطه ده خو د دې له ويرې قوميت او وطن سره د دې مناسبت نه انکار يا نيکۍ کښې قربت ته کوم ترجيحي مقام ورکړې شوے دے له هغې څنې انکار هم غېر منطقي دے. د اسلام او عمرانيانو د هر دور عالمانو هم په دې خبره اتفاق دے چې د مذهب بدلون سره د چا قوميت نۀ بدلېږي، البته د وطن بدلون سره هغه د څو نسلونو نه پس خپل زوړ شناخت وبائلي او په نوي پېژندګلو کښې واخښلے شي. د دې مثال د اسلام ابتداء کښې واضح دے چې د هېڅ يو کافر په مسلمانېدو د هغۀ قومي شناخت بدل نۀ شو، هم هاغه عرب او هاغه قرېش تشخص ئې په ځائے پاتې ؤ، کۀ دا تشريح چرې د دې ايت مبارک د ابن کثير په تفسير کښې ولولو نو هم بېخي واضحه ده چې

هغۀ هم قوميت د مذهب سره نۀ دے تړلے بلکې فرمائيلي ئې دي چې قبيلې لکه قرېش او شعوباً عرب.

خبره د پښتونخوا د نوم روانه ده نو هر څوک چې د دې نوم اېښودو غوښتنه کوي، زما په نزد هغوي هم غلطي کوي، نوم خو د هغه ماشوم يا څيز اېښودے شي چې نوے پېدا شوے وي. دا زمکه خو له ازله ده او په دې خلق هم د ابتدائي دورونو راهسې اوسېږي.

غوښتنه دا پکار ده چې اصلي نامه دې په ځائے وساتلے شي. يو نيم سل کاله وړاندې بهرني حمله آورو د دې شناخت بدل کړۀ چې افغان بادشاه او سيکان او وروستو د انګرېزي سامراجيانو د حکومت لاندې علاقو کښې اباد دا قوم يو شناخت سره را يو ځائے شي او د بهرني غاصبانو نه خلاصے بيا نۀ مومي. سيکانو خپله مقبوضه علاقه په لوئے پنجاب کښې ضم کړه او انګرېزانو د خپلې هندوستاني کالونۍ برخه کړه. هغوي کۀ چرې په دې استعماري طريقه زمونږ شناخت بدل کړے ؤ نو هغوي خو پردي وو، نن زمونږ مسلمانانو وروڼو ته زمونږ په دې يو نوم اعتراض ولې دے؟ دا چې روزانه نوي نوي نامې تجويز کوي شايد دوي ته نۀ ده معلومه چې د سامراجيانو د راتګ نه وړاندې د دې علاقې نامه څۀ وه؟ دا علمي خبره ده او تحقيق غواړي ځکه نو د زرګونو کلونو د دې خطې په تاريخي کتابونو کښې لټون کول دي او صرف له هغې په استفاده کولو مونږ يوې نتيجې ته رسېدے شو. زمونږ بدقسمتي دا ده چې زمونږ درسي کتابونه د پېرنګيانو هغو برېڅو مرتب کړي دي چې دلته له هندوستانه راغلۀ، د دې ځائے د مقامي

تاریخ او ژبو نه نابلده وو، هغوي درسي کتابونه د دهلي د سلطانانو د دورونو نه ترتیب او حوالو نه مرتب کړۀ. بیا پېرنګیانو د خپلو ګورنر جنرلانو او وائسرائے ګانو د حکومتي دورو نه د هند و پاک تاریخ ترتیب کړۀ.

زمونږ یا د پاکستان د کومې بلې صوبې تاریخ خو له سره په کالجونو او یونیورستیو کښې نۀ موندے کېږي، ځکه نو کۀ نن ئې زمونږ نوے نسل لټوي هم نو مونږ ته خپل شناخت په یو تدریسي کتاب کښې نۀ ملاوېږي. راځئ چې دې مسئلې ته د سیاست نه په ډډه په یو بل نظر وګورو. د صوبه سرحد نه وړاندې د دې علاقې څۀ نامه وه؟ ښکاره ده چې وه ولې چې د فطرت د قانون تقاضا ده چې د هر ملک او قوم یو مخصوص نوم وي. زمونږ نوم هم ضرور ؤ خو هغه څۀ ؤ؟ دې دپاره د مقامي ژبو کتابونه ماخذ کېدے شو چې د شمالي هند نه راغلیو انګرېزانو اهلکارو لوستے شو ځکه نو د پښتونخوا نامه چې د زرګونو کلونو راسې راروانه ده یا د بې علمۍ په سوب یا د مخصوصو مفاداتو تر نظره په درسي کتابونو کښې د اندراج نه پاتې شوې ده. زۀ دلته د پنجاب او ښي لاسي سیاستدانانو معروضي بیانونه یو ډډې ته ږدم او د پنجاب یونیورستۍ د مستندو ماهرینو تحقیق ستاسو وړاندې ږدم. د پنجاب یونیورستۍ د بورډ ماهرینو د خپلې یونیورستۍ د اهتمام لاندې اردو دائره معارف اسلامیه په نوم انسائیکلوپېډیا ۱۹۶۱ء کښې چاپ کړې ده. د دې د اول چاپ پنځم جلد په صفحه ٦١٤ ئې پشتو (پختو) عنوان دے چې شروع ئې داسې ده: "د پښتو ادب جائزه اخستو نه وړاندې په مختصره توګه د پښتو ژبې او د دې د ویونکیو تعارف ضروري معلومېږي". وړاندې لیکي: چونکې پښتانۀ د اریاوو د راتګ نه ډېر وړاندې خپل زوړ وطن پښتونخوا (پکتیکا) کښې اوسېدل په دې لحاظ د دوي ژبه هم یقیناً ډېره زړه ده. پښتو یوه زړه ژبه ده چې د ځینو په نزد د باختر قدیم د مختلفو قومونو ژبه وه. پښتو سره یو ناویاته خاصیت تړلے دے چې پښتو د ژبې نامه هم ده او د پښتو ویونکیو د معاشي او معاشرتي آئین دستور یا ضابطۀ اخلاق نامه هم". دې انسائیکلوپېډیا کښې مؤلفینو د سرمونئیر ویلیمز د سنسکرت انګلش ډکشنرۍ په حواله لیکلي دي چې د رګ وېد په حواله پکت د یوې ډلې یا طبقې نوم لیکلے شوے دے او پکتن د دې د یو سړي نوم ښئیلے شوے دے.

دا شان د ډېرو تاریخي سندونو او دلیلونو په بنیاد د انسائیکلوپېډیا مؤلفین په دې نتیجه رسي چې د اریاوو د پورتنیو تحریرونو او حوالو نه ثابته شوې ده چې پکت، پخت، پشت، بخد او پکتی کا (پختیخا پختونخوا، پشتونخوا کښې اوسېدونکي پکتن پختن پشتین) او د هېروډوټس پکتوان چې باقاعده متمدن او د کاشتکارۍ ژوند تېرولو هم دا پشتون یا پختون (پښتانۀ) دي. هغه دا نوره اضافه هم کوي چې دا ثابته شوې ده چې پښتانۀ د اریاو د راتګ نه

وړاندې خپل زوړ وطن پښتونخوا کښې اوسېدل ځکه نو د دوي ژبه هم یقیناً ډېره زړه ده. د ملک د دې ډېرې زړې یونیورسټۍ چې تعلق ئې هم د هغې صوبې سره دے چې سیاستدان ئې د پښتونخوا له نامې له ټولو زیات الرجک دي، د هغوي دا علمي تحقیق د ردۍ ټوکرۍ ته غورځول د کوم ځائے هوښیارتیا ده. پښتو ادب د پښتونخوا نوم د پښتون سرزمین په توګه د صدیو نه په ډېره زیاته پیمانه راروان پاتې شوے دے.

د شهاب الدین محمد غوري د یو لښکري ښکارندوے چې په هندوستان د حملې منظر نامه ئې یو نظم کښې بیان کړې ده، هغې کښې هم د پښتونخوا ذکر راغلے دے. په دولسمه صدۍ کښې سلیمان ماکو خپل کتاب تذکرة الاولیاء د پښتنو د زمکې دا نامه (پښتونخوا) لیکلې ده. د خوشحال خان خټک او احمد شاه ابدالي په شعرونو کښې هم د دې وطن نامه پښتونخوا ده. تفصیل کښې د تللو ضرورت نشته ولې چې له ما وړاندې ډېرو دوستانو دا تفصیلات راوړي دي نو یوه داسې نامه چې د زرګونو کلونو د قدامت ګواهي ئې د ملک د ټولو نه لوېې یونیورسټۍ خپله انسائیکلوپیډیا کښې ورکوي او تسلسل سره د دې علاقې په علمي، ادبي او تاریخي سندونو کښې موجوده ده، هغه محض د دې د پاره رد کول چې د ځینو سیاسي ګوندونو اناپرستي ژوبله نۀ شي او د هغوي له لاسونو د دې خطې د اولس د ځان او مال د سودابازۍ اختیار ونۀ تروړلے شي، د انتهائي افسوس خبره ده. حیراني په دې خبره ده چې ځنې ډلې نوم دا اېشو نان اېشو ګرځوي. کۀ چرې د یو قوم شناخت اېشو نۀ ده نو بیا د دې نادانه دوستانو په فهم و فراست کښې اېشو د کومې بلا نوم دے، ولې چې په دنیا کښې چرته هم د عدل خبره راځي نو له ټولو وړاندې د مالک او ملکیت د شناخت تپوس کېږي، بیا په تاریخي دلیلونو مقدمه وړاندې بوتللے شي. کۀ شناخت نۀ کېږي نو بیا به نۀ تاریخ وي او نۀ د دعوې بنیاد.

تاسو به په عامه توګه دا لیدلي وي او دا د روزانه معمول دے چې کله څوک د چا د جائداد هضمولو اراده کوي نو له هر څۀ وړاندې په څۀ طریقه د پټواري د کاغذونو نه د هغۀ نوم او شجره نسب ورانوي خو د دې خوارانو څۀ قصور څۀ موده وړاندې د آئي اېس آئي یو جرنېل صاحب نه چې کله په جیو چېنل تپوس وکړے شو چې د آئي اېس ائي په څټ څۀ سنډا پښه اېښې ده چې سیاسي اتحاد جوړوي او ورانوي نو جرنېل صاحب د انتهائي رښتینولۍ نه کار اخستے ؤ، وئیلي ئې وو چې د هر حکمران خواهش وي چې خپل دور کښې داسې بریځې پیدا کړي چې د هغوي په هره خبره او کوي، هم دا د ایوب خان په زمانه کښې وشو، هم دا ضیاء جرنېل وکړل او هم دا د مشرف په دور کښې هم وو.

نن د دېو درېو عاملانو د معمولانو

ګوندونه د دې ملک په سیاست خوارۀ شوي دي. عامل خو هم دا کوي چې معمول د هغۀ د خپل شناخت او وجود نه پردے کړي او بیا چې پرې هغه څۀ وئیل غواړي وئیلے شي. زمونږ خلقو سره هم حکمرانانو د بچه جمهورا غوندې لوبه کړې ده ګني په دنیا کښې چرته تاسو ته داسې قوم په نظر راځي چې د خپل فطري وجود نه منکر وي، د خپلو مفاداتو نه لا تعلقه وي او ځان پورې ټټوبې کوي خو د ګوئبلز د شاګردانو کمال ګورئ. زمونږ سره د داسې خلقو اکثریت دے خصوصاً د سیاست په کاروبار کښې

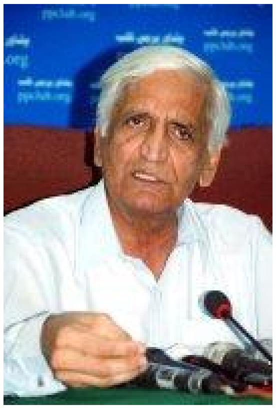

ډېر کلونه تېر شو، یو ځل چې د پښتونخوا د نوم قرارداد وړاندې شو نو د یو مذهبي جماعت رکن خو دا ومنله چې او د پښتونخوا نوم خو وۀ ولې هغه خو د افغانستان پښتنو سره یو ځائے پښتونخوا وه، یوه ټوکړه خو پښتونخوا نۀ شي کېدے خو د اسمبلۍ دغه محترم د اسلامي عدل نه کار اخستو کښې د پنجاب او بلوچستان په نومونو هډو اعتراض ونۀ کړۀ، پنجاب خو هم د هندوستان او پاکستان سره یو ځائے پنجاب ؤ موجوده پاکستانے پنجاب چې نیم شۀ نو هم د خپل شناخت نه محروم نۀ شو، بلوچ قوم خو هم د پاکستان نه علاوه افغانستان او ایران کښې اوسېږي، د هغې شناخت ولې په ځائے دے. خپله پاکستان د ۱۹۴۷ء پاکستان نۀ دے پاتې بیا هم زمونږ دغه دوستان دې ټوکړې ته پاکستان وئیلو باندې فخر محسوسوي. په دنیا نظر وزغلوئ جرمني یا وېت نام او نور ځنې قومونه حالاتو ټوکړې کړۀ خو هیڅ یوه ټوکړه هم د دې وجې نه د شناخت نه محرومه نۀ شوه اخر دا منطق مونږ لره ولې خنډ جوړېږي آیا دا د "خوي بد بهانې ډېرې" مثال نۀ وړاندې کوي؟ د دې ټولو نه پورته چې کوم دلیل دے هغه د پاکستان جوړېدو په وخت د محمد علي جناح هاغه وعده ده چې دا صوبه به د وفاق د یو یونټ په حېث د عام نظم و نسق نه علاوه خپل سماجي تشخص او نصابي معاملې په خپله هواروي.( ) کۀ دا موجوده پاکستان د قائد جوړ کړے پاکستان دے نو د صوبې اسمبلۍ خو د پښتونخوا قرارداد پاس کړے دے او دا معامله ئې په خپله هواره کړې ده. وړاندې خو مو تاریخي او فطري دلیلونه ورکړي دي اوس خو دا نوم د دې وفاقي یونټ قانوني حق به جانبه فېصله ده اوس د نورو د نامنظورۍ په وجه د دې نوم نه د انکار چا ته هم نۀ اخلاقي حق حاصل دے او نۀ قانوني ولې چې دا یو تاریخي حقیقت دے.

[۱]- روزنامه مشرق پېښور ۱۹ اګست ۱۹۸۳ په شماره کښې شائع شوي د مرحوم قائداعظم په ۱۹۴۷ء کښې ورکړي شوي بیان نه ماخوذ.